

KRIVIČNA DJELA U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Analiza usklađenosti Krivičnog zakonika Republike Srpske
sa Direktivom (EU) 2024/1203 i novom Konvencijom
Savjeta Evrope (CETS 228)

O DOKUMENTU

Pripremio: Aleksandar Jokić

Izdavač: Helsinški parlament građana Banjaluka / Kuća ljudskih prava Banjaluka

Datum: Banjaluka, avgust 2026.

Uvod

U posljednjih nekoliko godina svjedočimo kontinuiranim postupcima osporavanja izdatih ekoloških dozvola, građanskim protestima, tužbama koje, zbog ugrožavanja životne sredine, podnose organizacije civilnog društva, i upravnim sporovima sa različitim ishodima.

Procjene uticaja, ekološke i koncesione dozvole propitivane se u nizu različitih situacija – od izgradnje mini hidroelektrana na rijekama u Republici Srpskoj do kopanja ruda i rada termoelektrana.

I na nacionalnom i na međunarodnom nivou u porastu je percepcija javnosti da njihove vlade ne preduzimaju adekvatne mjere kako bi zaštitile prava sadašnjih i budućih generacija na životnu sredinu koja je odgovarajuća za njihovo zdravlje i dobrobit, ali i kako bi obezbijedile pristup informacijama, učešće javnosti u donošenju odluka i pristup pravosuđu u pitanjima zaštite životne sredine.

Kako bi efikasnije reagovali na sve češća i ozbiljna ugrožavanja životne sredine, članice Evropske unije i zemalja članica Vijeća Evrope odgovorili su proširivanjem i propisivanjem nedozvoljenih i kažnjivih radnji, te pooštavanjem sankcija. Za teška ekološka krivična djela predviđena je novčana kazna za pravna lica do čak 40 miliona eura, zahtjeva se da ekološka krivična djela budu kažnjiva i kad su počinjena iz nehata, dok se nepovratna ili dugotrajna šteta za ekosisteme znatne veličine ili ekološke vrijednosti smatra uporedivom sa ekocidom.

O kojim se sve nedozvoljenim i kažnjivim radnjama radi i u kojoj mjeri je Krivični zakonik Republike Srpske usaglašen sa krivičnopravnim standardima zaštite životne sredine EU i Vijeća Evrope, predstavljamo u ovom dokumentu čija svrha je da posluži kao stručna osnova za izmjene i dopune Krivičnog zakonika RS.

Važno je istaći i da novi standardi prepoznaju zainteresovanu javnost, odnosno ekološke aktiviste i organizacije civilnog društva kao podnositelje prijave i nalažu njihovu izričitu zaštitu od krivičnog gonjenja zbog prijavljivanja ekološkog kriminala.

1. Polazište za uporednu analizu

Ovaj dokument predstavlja detaljnu uporednu analizu i služi kao stručna polazna osnova za izradu nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srpske (KZ RS) u oblasti zaštite životne sredine. U skladu sa savremenim međunarodnim standardima i novom Direktivom (EU) 2024/1203 Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. aprila 2024. godine o zaštiti okoliša putem kaznenog prava, poznatom i kao Direktiva o krivičnim djelima protiv životne sredine (Environmental Crime Directive), te Konvencijom Savjeta Evrope o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava (CETS br. 228) od 3. decembra 2025. godine, izvršena je detaljna analiza važećih odredaba Krivičnog zakonika Republike Srpske.

Sva predviđena krivična djela klasifikovana su u tri kategorije: (1) Propisana, (2) Djelimično propisana (uz detaljno obrazloženje i identifikaciju pravnih praznina), te (3) Nisu propisana nikako. Ova kategorizacija pruža jasan zakonodavni putokaz za dopune KZ RS u cilju pune harmonizacije sa evropskim i međunarodnim krivičnopravnim standardima zaštite životne sredine.

2. Uporedna tabela

R. br. / Krivično djelo (Direktiva i Konvencija)	Međunarodni standardi (Opis djela)	Status u KZ RS	Član u KZ RS	Detaljna analiza, razlike i zakonodavni prijedlozi
1. Nezakonito zagađenje životne sredine Direktiva: Član 3(2)(a) Konvencija: Član 12	Ispuštanje, emisija ili uvođenje količine materijala, tvari, energije ili jonizujućeg zračenja u vazduh, tlo ili vodu, što uzrokuje ili je vjerovatno da će uzrokovati smrt ili ozbiljnu povredu ljudi, ili znatnu štetu kvalitetu vazduha, tla, vode, ili životinjama i biljkama.	Djelimično propisano	Član 370. (takođe čl. 372, 394)	Član 370. KZ RS (Zagađivanje životne sredine) kažnjava zagađenje vazduha, zemljišta ili vode u većoj mjeri ili na širem prostoru. RAZLIKE/NEDOSTACI: 1. Član 370. ne obuhvata uvođenje "energije" (buka i nejonizujuće zračenje su izdvojeni u članu 372, ali drugi oblici energije poput toplote ili svjetlosti nedostaju). 2. "Jonizujuće zračenje" se ne pominje u ekološkim djelima već samo u članu 394. (Izazivanje opšte opasnosti). 3. KZ RS zahtijeva nastupanje zagađenja 'u većoj mjeri', dok međunarodni standardi traže inkriminaciju samog ponašanja koje je "vjerovatno da će uzrokovati" štetu (krivično djelo ugrožavanja). PRIJEDLOG: Proširiti biće člana 370 unošenjem pojmova "energija" i "jonizujuće zračenje", te redefinisati prag ugrožavanja.
2. Stavljanje na tržište zagađujućih proizvoda Direktiva: Član 3(2)(b) Konvencija: Član 13	Stavljanje na tržište proizvoda koji krše ekološke zabrane/zahtjeve, a čija upotreba u većem obimu (od strane više korisnika) dovodi do ispuštanja opasnih materija, energije ili zračenja i uzrokuje ili može uzrokovati smrt,	Nije propisano nikako	/	Krivični zakonik RS ne sadrži krivično djelo koje inkriminiše stavljanje na tržište proizvoda čija masovna upotreba rezultira ekološkom štetom širokih razmjera. Član 204. (Proizvodnja i stavljanje u promet škodljivih proizvoda) odnosi se isključivo na zaštitu zdravlja ljudi

R. br. / Krivično djelo (Direktiva i Konvencija)	Međunarodni standardi (Opis djela)	Status u KZ RS	Član u KZ RS	Detaljna analiza, razlike i zakonodavni prijedlozi
	teške povrede ili znatnu ekološku štetu.			(životne namirnice, kozmetika, igračke), a ne na zaštitu životne sredine od zagađenja uzrokovanog proizvodima. PRIJEDLOG: Uvesti novo krivično djelo 'Stavljanje na tržište ekološki neusaglašenih proizvoda' koje bi precizno pratilo tekst Direktive i Konvencije.
3. Nezakonito postupanje sa hemijskim supstancama Direktiva: Član 3(2)(c) Konvencija: Član 14	Proizvodnja, stavljanje na tržište, izvoz ili upotreba supstanci (samostalno, u mješavinama ili proizvodima) u suprotnosti sa propisima (REACH uredba, biocidni proizvodi, fitofarmaceutska sredstva) koje uzrokuju ili mogu uzrokovati smrt, povrede ili znatnu ekološku štetu.	Djelimično propisano	Član 203. Član 382.	U KZ RS ova oblast je pokrivena samo parcijalno i fragmentisano kroz Član 203. (Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet otrova) i Član 382. (Nesavjesno postupanje u prometu pesticida). KZ RS ne pokriva kršenja modernih regulatornih režima za hemijske supstance (REACH, biocidi, klasifikacija i pakovanje CLP) niti postojeće organske zagađujuće materije (POPs). Takođe, fokus u važećim odredbama je primarno na ljudskom zdravlju, a ne na sistemskom riziku za ekosisteme. PRIJEDLOG: Sistematizovati ove radnje u okviru Glave XXIX uvođenjem sveobuhvatnog člana koji inkriminiše nedozvoljeno postupanje sa opasnim supstancama i mješavinama.
4. Postupanje sa živom i jedinjama žive Direktiva: Član 3(2)(d) Konvencija: Član 16	Proizvodnja, upotreba, skladištenje, uvoz ili izvoz žive, jedinjenja žive, mješavina ili proizvoda sa dodatkom žive u suprotnosti sa zahtjevima Minamata konvencije, koji uzrokuju ili stvore rizik od smrti, povreda ili ekološke štete.	Djelimično propisano	Član 203. Član 371.	Slično kao kod drugih hemijskih supstanci, živa se možda može smatrati otrovom u smislu člana 203. ili opasnom materijom u smislu člana 371. Ne postoje specifične inkriminacije koje prate striktnu međunarodnu zabranu i fazni prekid upotrebe žive (Minamata konvencija), skladištenje i izvoz specifičnih proizvoda sa dodatkom žive. PRIJEDLOG: Uvesti poseban stav u okviru člana o opasnim supstancama ili poseban član koji specifično sankcioniše kršenje zabrana vezanih za živu i njena jedinjenja.
5. Izvođenje projekata bez odobrenja (EIA) Direktiva: Član 3(2)(e) Konvencija: Član 26 (za rudarstvo)	Izvođenje građevinskih i drugih projekata (koji zahtijevaju procjenu uticaja na životnu sredinu - EIA) bez ekološke saglasnosti, građevinske dozvole ili drugog zakonom propisanog odobrenja, a koji uzrokuju ili mogu uzrokovati znatnu štetu kvalitetu vazduha, tla, vode, ekosistemima, životinjama ili biljkama.	Djelimično propisano	Član 373. Član 391.	KZ RS u članu 373. (Ugrožavanje životne sredine nepropisnim građenjem objekata i postrojenja) sankcioniše izgradnju i puštanje u rad isključivo opasnih postrojenja bez propisa. Takođe, član 391. sankcioniše nelegalno rudarstvo. Ne postoji krivično djelo koje inkriminiše izvođenje bilo kog projekta sa liste projekata koji zahtijevaju procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA) bez odgovarajućeg odobrenja/dozvole, ukoliko se ne radi o 'opasnom postrojenju'. PRIJEDLOG: Proširiti član 373. ili uvesti novo djelo koje kažnjava izvođenje svih projekata koji podliježu obaveznoj procjeni uticaja bez pribavljene ekološke saglasnosti ili građevinske dozvole.
6. Nezakonito upravljanje otpadom Direktiva: Član 3(2)(f) Konvencija: Član 19(1)	Sakupljanje, prevoz, oporavak, odlaganje ili obrada otpada, vršenje nadzora nad tim postupcima i naknadno održavanje lokacija za odlaganje (uključujući djelovanje trgovaca i posrednika) kada se odnosi na opasan otpad u količini koja nije neznatna, ili drugi otpad koji uzrokuje ili može uzrokovati smrt, povrede ili znatnu ekološku štetu.	Propisano	Član 371.	Član 371. KZ RS (Zagađivanje životne sredine otpadnim materijama) u potpunosti pokriva ove aktivnosti. U stavu 1 propisane su radnje prerade, odlaganja, odbacivanja, sakupljanja, skladištenja, uvoza, izvoza ili prevoza opasnog otpada suprotno propisima. Usklađenost je na visokom nivou i ne zahtijeva hitne izmjene bića samog djela, osim eventualnog preciziranja učešća 'trgovaca i posrednika' kao specifičnih subjekata.
7. Nezakonita prekogranična otprema otpada Direktiva: Član 3(2)(g) Konvencija: Član 19(2)	Otprema ili prekogranični promet otpada (u smislu Basel konvencije i propisa EU) u količini koja nije neznatna, bilo u jednoj pošiljci ili u više njih koje su očigledno povezane.	Propisano	Član 371. stav 1 Član 387.	Član 371. stav 1 izričito sankcioniše nepropisan 'uvoz, izvoz ili prevoz' opasnog otpada. Dodatno, član 387. (Unošenje opasnih materija u Republiku Srpsku) sankcioniše neovlašćeno unošenje radioaktivnih ili drugih materija i otpadaka štetnih za život ili zdravlje ljudi. Odredbe KZ RS su usklađene sa Basel konvencijom i ovim standardom.
8. Nezakonito recikliranje brodova Direktiva: Član 3(2)(h) Konvencija: Član 22	Nezakonito recikliranje velikih trgovačkih brodova (u okviru Hongkonške konvencije i EU regulative) van odobrenih postrojenja za recikliranje brodova koja ispunjavaju ekološke standarde.	Nije propisano nikako	/	U Krivičnom zakoniku RS ne postoji krivično djelo koje se odnosi na nepropisno recikliranje brodova. S obzirom na to da je Republika Srpska kontinentalna teritorija bez morske obale i morskih luka, ovo djelo nije bilo predmet zakonodavne pažnje. PRIJEDLOG: Iako nema praktičnu primjenu za RS u pogledu morskih brodova, radi formalne harmonizacije sa EU Direktivom ovo djelo se može uvesti ili se u zakonu može konstatovati da se primjenjuje na plovila unutrašnje plovidbe iznad određenog deplasmana.
9. Ispuštanje zagađujućih materija sa brodova	Ispuštanje zagađujućih materija sa brodova/plovila (prema Direktivi 2005/35/EZ i MARPOL konvenciji)	Djelimično propisano	Član 370. Član 378.	Nezakonito ispuštanje sa riječnih plovila koje zagadi vodu može se kazniti po članom 370. (Zagađivanje životne sredine) ili članu 378. (Zagađivanje vode za ishranu i

R. br. / Krivično djelo (Direktiva i Konvencija)	Međunarodni standardi (Opis djela)	Status u KZ RS	Član u KZ RS	Detaljna analiza, razlike i zakonodavni prijedlozi
Direktiva: Član 3(2)(i) Konvencija: Član 23	koje uzrokuje ili može uzrokovati pogoršanje kvaliteta vode ili štetu morskom okruženju.			napajanje životinja). Ne postoji specifično krivično djelo koje se bavi zagađenjem iz izvora plovila/brodova, niti se prate specifični standardi i izuzeci propisani MARPOL konvencijom. PRIJEDLOG: Uvesti poseban stav u članu 370. koji bi inkriminisao ispuštanje zagađujućih materija sa brodova i drugih plovila na unutrašnjim plovnim putevima u suprotnosti sa propisima o plovidbi.
10. Rad ili zatvaranje opasnih postrojenja Direktiva: Član 3(2)(j) Konvencija: Član 20, 21	Nezakonit rad, puštanje u rad ili zatvaranje postrojenja u kojem se obavlja opasna djelatnost ili skladište opasne tvari (u okviru Seveso III i Direktive o industrijskim emisijama - IED), a koje uzrokuje ili može uzrokovati smrt, povrede ili znatnu ekološku štetu.	Djelimično propisano	Član 373.	Član 373. (Ugrožavanje životne sredine nepropisnim građenjem objekata i postrojenja) pokriva izgradnju, stavljanje u pogon i upravljanje (rad) takvim postrojenjima. Član 373. ne obuhvata fazu "zatvaranja" (closure/decommissioning) postrojenja. Zatvaranje velikih hemijskih ili industrijskih postrojenja bez poštovanja ekoloških planova sanacije predstavlja izuzetno visok ekološki rizik koji mora biti inkriminisan. PRIJEDLOG: Dopuniti član 373. KZ RS tako što će se u biće djela pored riječi "izgradi, stavi u pogon ili upravlja" dodati i riječ "zatvori" postrojenje suprotno propisima.
11. Odobalna (offshore) naftna i plinska postrojenja Direktiva: Član 3(2)(k)	Nezakonita izgradnja, rad ili rastavljanje odobalnih (offshore) naftnih i plinskih postrojenja (u okviru Direktive 2013/30/EU) koje uzrokuje ili može uzrokovati smrt, povrede ili znatnu ekološku štetu.	Nije propisano nikako	/	Ovo djelo se odnosi na platforme i instalacije na moru. KZ RS ne sadrži odredbe o odobalnim instalacijama s obzirom na to da RS nema izlaz na more. PRIJEDLOG: Nije neophodno praktično uvođenje ovog djela u KZ RS, ali se radi teorijske harmonizacije i sprečavanja pravnih praznina u budućnosti može unijeti opšta odredba koja pokriva sve platforme na vodenim tijelima.
12. Nezakonito postupanje sa radioaktivnim materijalima Direktiva: Član 3(2)(l) Konvencija: Član 15	Proizvodnja, obrada, rukovanje, upotreba, posjedovanje, skladištenje, prevoz, uvoz, izvoz ili odlaganje radioaktivnih materijala ili supstanci u suprotnosti sa propisima (Euratom direktive), koje uzrokuje ili može uzrokovati smrt, povrede ili znatnu ekološku štetu.	Propisano	Član 371. Član 387. Član 394.	Aktivnosti sa radioaktivnim materijama su adekvatno pokrivene u KZ RS. Član 371 stav 1 sankcioniše nepropisno postupanje sa "nuklearnim materijalom ili drugim radioaktivnim supstancama", član 387. stav 1 sankcioniše unošenje radioaktivnih materija u RS, a član 394. u okviru opšte opasnosti sankcioniše upotrebu jonizujućeg/radioaktivnog zračenja. Odredbe ispunjavaju međunarodne standarde.
13. Nezakonito zahvatanje voda Direktiva: Član 3(2)(m) Konvencija: Član 24	Nezakonito zahvatanje (eksploatacija/crpljenje) površinskih ili podzemnih voda koje uzrokuje ili može uzrokovati znatnu štetu ekološkom statusu površinskih voda ili kvantitativnom stanju podzemnih voda.	Nije propisano nikako	/	U važećem KZ RS ne postoji krivično djelo koje inkriminiše nezakonito i prekomjerno zahvatanje površinske ili podzemne vode. Postojeći član 391. (Protivzakonito zauzimanje i eksploatacija prirodnih bogatstava) odnosi se na mineralne resurse, ali ne pokriva eksploataciju vode kao ekološkog resursa. Zloupotreba vodnih resursa se trenutno rješava samo prekršajno. PRIJEDLOG: Uvesti novo krivično djelo 'Protivpravna eksploatacija i zahvatanje voda' u Glavu XXIX KZ RS, sa pragom inkriminacije postavljenim na nastupanje znatne štete za ekološki status vodnog tijela.
14. Ubijanje, uništavanje ili posjedovanje zaštićenih divljih vrsta Direktiva: Član 3(2)(n) Konvencija: Član 27	Ubijanje, uništavanje, uzimanje, posjedovanje, prodaja ili nudičenje na prodaju primjeraka zaštićenih vrsta divlje faune ili flore (osim ako se odnosi na neznatnu količinu), uzimajući u obzir njihov status očuvanosti.	Propisano	Član 375.	Član 375. (Uništenje ili oštećenje zaštićenih prirodnih vrijednosti ili dobara) u stavu 1 sankcioniše uništenje, hvatanje, uzimanje ili posjedovanje zaštićenih vrsta životinja, biljaka ili druge prirodne vrijednosti suprotno propisima, dok stav 2 predviđa strožu kaznu ako se radi o 'strogo zaštićenoj divljoj vrsti'. Odredba je u potpunosti usklađena sa međunarodnim zahtjevima.
15. Trgovina zaštićenim vrstama (CITES) Direktiva: Član 3(2)(o) Konvencija: Član 28	Trgovina, uvoz ili izvoz primjeraka, njihovih dijelova ili derivata, zaštićenih divljih vrsta navedenih u CITES prilogima, osim ako se radi o neznatnoj količini.	Propisano	Član 379. stav 1	Član 379. stav 1 (Protivzakonito iznošenje i unošenje strogo zaštićenih biljaka ili životinja...) propisuje kazne za nepropisnu trgovinu, uvoz, izvoz, unošenje ili iznošenje strogo zaštićenih vrsta biljaka ili životinja, njihovih dijelova i derivata. Odredba je usklađena sa CITES konvencijom i Direktivom.
16. Stavljanje na tržište drvne građe i proizvoda (Deforestacija) Direktiva: Član 3(2)(p) Konvencija: Član 25	Stavljanje na tržište ili izvoz drvne građe ili izvedenih proizvoda u suprotnosti sa propisima o deforestaciji (EUDR uredba) i zabranama nezakonite sječe, osim ako se odnosi na neznatnu količinu.	Djelimično propisano	Član 224a. Član 388.	KZ RS sankcioniše samu nelegalnu sječu kroz član 224a. (Šumska krađa) i član 388 (Pustošenje šuma). Ne postoji krivično djelo koje sankcioniše samo "stavljanje na tržište" (ili izvoz) drvne građe i proizvoda koji potiču iz nelegalne sječe ili su povezani sa krčenjem šuma (deforestacijom). Prikrivanje (član 236) ili nedozvoljena trgovina (član 271) ne rješavaju ovaj specifičan ekološki i lanac snabdijevanja aspekt. PRIJEDLOG: Uvesti krivično djelo "Stavljanje na tržište nelegalno posječene drvne građe i proizvoda" radi

R. br. / Krivično djelo (Direktiva i Konvencija)	Međunarodni standardi (Opis djela)	Status u KZ RS	Član u KZ RS	Detaljna analiza, razlike i zakonodavni prijedlozi
				kontrole lanca snabdijevanja i suzbijanja deforestacije.
17. Pogoršanje staništa u zaštićenom području Direktiva: Član 3(2)(q) Konvencija: Član 29	Uzrokovanje značajnog pogoršanja staništa unutar zaštićenog područja prirode ili značajnog uznemiravanja životinjskih vrsta unutar takvog područja.	Propisano	Član 376.	Član 376. (Uništenje staništa) u potpunosti pokriva ove radnje. Stav 3 izričito sankcionira uništenje ili znatno propadanje staništa u zaštićenom području prirode ili na ekološki značajnom području. Odredba je u potpunosti usklađena sa evropskim standardima (Natura 2000 mreža).
18. Invazivne strane vrste Direktiva: Član 3(2)(r) Konvencija: Član 30	Nezakonito unošenje na teritoriju, stavljanje na tržište, držanje, uzgoj, prevoz, puštanje u životnu sredinu ili širenje invazivnih stranih vrsta koje izazivaju zabrinutost, a koje uzrokuju ili mogu uzrokovati smrt, povrede ili znatnu ekološku štetu.	Propisano	Član 379. stav 2	Član 379. stav 2 sankcionira prenošenje preko granice ili uvođenje živog genetski modificiranog organizma (GMO) ili "strane divlje vrste mikroorganizama, biljaka ili životinja" (invazivne strane vrste) u životnu sredinu u kojoj prirodno ne opstaju, kada se time nanese znatna ili trajna šteta prirodi. Odredba je usklađena sa ovim standardom.
19. Supstance koje oštećuju ozonski omotač Direktiva: Član 3(2)(s) Konvencija: Član 17	Proizvodnja, stavljanje na tržište, uvoz, izvoz, upotreba ili ispuštanje supstanci koje oštećuju ozonski omotač, ili proizvoda i opreme koji sadrže ili zavise od tih supstanci.	Propisano	Član 380.	Član 380. (Ugrožavanje ozonskog omotača) u potpunosti inkriminira ove aktivnosti, uključujući proizvodnju, uvoz, izvoz, stavljanje u promet ili upotrebu supstanci koje oštećuju ozonski omotač. Usklađenost je potpuna.
20. Fluorirani staklenički plinovi (F-plinovi) Direktiva: Član 3(2)(t) Konvencija: Član 18	Proizvodnja, stavljanje na tržište, uvoz, izvoz, upotreba ili ispuštanje fluoriranih stakleničkih plinova (F-gasova), ili proizvoda i opreme koji ih sadrže ili zavise od njih.	Nije propisano nikako	/	U važećem KZ RS ne postoji krivično djelo koje se odnosi na nepropisno postupanje sa fluoriranim stakleničkim plinovima (F-gasovima), koji su regulisani novom EU regulativom 2024/573. F-gasovi (poput HFC, PFC, SF6) imaju izuzetno visok potencijal globalnog zagrijavanja i njihovo nepropisno ispuštanje ili stavljanje na tržište predstavlja tešku ekološku povredu koja nije obuhvaćena članom 380. (koji se odnosi isključivo na ozonski omotač). PRIJEDLOG: Proširiti član 380 uvođenjem fluoriranih stakleničkih plinova u biće djela ili kreirati poseban član "Ugrožavanje klime nepropisnim postupanjem sa fluoriranim stakleničkim plinovima".
21. Nezakonita eksploatacija prirodnih bogatstava (Rudarenje) Konvencija: Član 26	Nezakonito obavljanje rudarskih aktivnosti (eksploatacije mineralnih resursa) koje zahtijevaju procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA), bez zakonom propisanog odobrenja, a koje uzrokuju ili mogu uzrokovati smrt, ozbiljne povrede ili znatnu ekološku štetu.	Propisano	Član 391. stavovi 2-5	Član 391. (Protivzakonito zauzimanje i eksploatacija prirodnih bogatstava i dobara od opšteg značaja) u stavovima 2 i 3 izričito zabranjuje nepropisnu eksploataciju mineralnih resursa i drugih prirodnih bogatstava, dok stav 5 propisuje teže kazne ako je usljed toga došlo do zagađenja životne sredine i ugrožavanja života ili zdravlja ljudi. Odredba je usklađena sa Konvencijom.

3. Sistemski standardi u krivičnom pravu životne sredine

Pored pojedinačnih krivičnih djela, Direktiva (EU) 2024/1203 i Konvencija CETS 228 nameću i važne sistemske standarde u krivičnom pravu životne sredine.

3.1. Uvođenje kvalifikovanih oblika (koncept 'Ekocida')

Član 3(3) Direktive i član 31. Konvencije nalažu uvođenje "kvalificiranih krivičnih djela" (qualified offences) koja se odnose na postupanje koje uzrokuje uništenje, ili široko rasprostranjenu i znatnu štetu koja je ili nepovratna ili dugotrajna za ekosistem znatne veličine ili ekološke vrijednosti, ili za kvalitet vazduha, vode ili tla. U preambuli Direktive se ističe da ovo pokriva ponašanja uporediva sa ekocidom. U važećem KZ RS, teži oblici krivičnih djela su vezani isključivo za nastupanje smrti ili teške povrede ljudi (npr. član 371. stav 4), dok uništenje samog ekosistema bez ljudskih žrtava nije adekvatno prepoznato kao najteži kvalifikovani oblik. Predlaže se uvođenje novog člana kojim bi se definisao ekocid ili dodavanje kvalifikovanog stava kod svih ekoloških krivičnih djela sa propisanom kaznom zatvora od najmanje 8 do 10 godina za teško i trajno uništenje ekosistema.

3.2. Standardizacija krivične odgovornosti za nehat

Međunarodni standardi zahtijevaju da većina ekoloških krivičnih djela bude kažnjiva i kada su počinjena iz nehata (posebno svjesnog nehata). U važećem KZ RS, nehatni oblici su uglavnom propisani (npr. član 370. stav 3, član 371. stav 2). Međutim, potrebno je osigurati da se prilikom uvođenja novih krivičnih djela (poput zahvatanja voda ili F-gasova) obavezno predvidi i njihova nehatna varijanta, u skladu sa članom 3(4) Direktive, jer ekološke štete u privrednom poslovanju najčešće nastaju upravo usljed nepažnje i kršenja bezbjednosnih protokola.

3.3. Odgovornost pravnih lica i novčane kazne

Odgovornost pravnih lica je u KZ RS propisana u Glavi X (članovi 103-111) što predstavlja odličnu osnovu. Međutim, Direktiva (EU) 2024/1203 u članu 7. postavlja izuzetno stroge i fiksno definisane minimume za maksimalne novčane kazne pravnim

licima. Za teška ekološka krivična djela, maksimalna novčana kazna za pravna lica ne smije biti manja od 3% do 5% ukupnog svjetskog prihoda pravnog lica, ili u fiksnom iznosu od 24.000.000 EUR do 40.000.000 EUR. Trenutni sistem odmjeraivanja novčanih kazni u KZ RS ne poznaje ovako visoke pragove, te je neophodno prilagoditi odredbe o kažnjavanju pravnih lica za ekološka krivična djela kako bi se obezbijedio odvratajući efekat kazni za velike korporativne zagađivače.

3.4. Obaveza sanacije i obnove životne sredine

Član 5(3) Direktive i član 35(4) Konvencije predviđaju obavezu uvođenja sporednih sankcija i mjera koje uključuju obavezu počinioaca da obnovi životnu sredinu u prijašnje stanje (ukoliko je šteta reverzibilna) ili da plati naknadu štete ukoliko je nepovratna. Iako važeći KZ RS u okviru mjera bezbjednosti (član 72) i oduzimanja imovinske koristi (član 84) predviđa određene oblike otklanjanja posljedica, u praksi nedostaje eksplicitan i obavezan krivičnopravni nalog za sanaciju ekološke štete o trošku osuđenog lica. Predlaže se uvođenje nove sporedne kazne ili mjere bezbjednosti 'Nalog za sanaciju i obnovu životne sredine'.

3.5. Zaštita prijavitelja ekoloških krivičnih djela

Posebno je bitno istaći i principe Direktive (tačke od 55. do 57.) u kojima se navodi da bi osobe, koje mogu biti pripadnici pogođene zajednice ili članovi društva u cjelini koji aktivno sudjeluju u zaštiti okoliša, a koje prijavljuju krivična djela protiv životne sredine, trebale dobiti potrebnu podršku i pomoć, kako ne bi bile u nepovoljnom položaju zbog svoje saradnje. Preporučuje se i omogućavanje anonimnog prijavljivanja ekoloških krivičnih djela, ako takva mogućnost već ne postoji, dok se u tački 57. navodi: „S obzirom na to da se životna sredina ne može sama zastupati u krivičnom postupku kao žrtva, pripadnicima zainteresovane javnosti, u svrhu efikasnog sprovođenja zakona, trebalo bi omogućiti da deluju u ime životne sredine kao javnog dobra, u skladu sa nacionalnim zakonom i podložno relevantnim proceduralnim pravilima“.

Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava jasno postavlja borbu protiv ekološkog kriminala u okvir zaštite osnovnih ljudskih prava i naglašava važan doprinos nevladinih organizacija i civilnog društva u otkrivanju i prevenciji ekoloških krivičnih djela. Konvencija obavezuje države potpisnice da zakonom obezbijede efikasnu zaštitu svakom licu koje prijavi krivično djelo ili sarađuje sa tužilaštvom i policijom, i predviđa mogućnost da ekološke nevladine organizacije direktno učestvuju u krivičnim postupcima, kao oštećena ili građanska s

trana.

4. Statistički rezime i zaključak

Sveukupno, od 21 analiziranog krivičnog djela iz međunarodnih standarda, stanje u Krivičnom zakoniku Republike Srpske je sljedeće:

- Potpuno propisano: 9 krivičnih djela (43%)
- Djelimično propisano: 7 krivičnih djela (33%)
- Nije propisano nikako: 5 krivičnih djela (24%)

Iako Krivični zakonik Republike Srpske posjeduje solidnu osnovu u Glavi XXIX, značajne pravne praznine postoje u pogledu regulacije modernih hemijskih supstanci, zabrane prometa proizvoda koji uzrokuju deforestaciju, kontrole fluoriranih stakleničkih plinova, te neovlaštenog zahvatanja voda. Uvođenje predloženih izmjena i dopuna obezbijediće da Republika Srpska dobije jedan od najmodernijih ekoloških krivičnopravnih okvira u regionu, potpuno usklađen sa evropskim i međunarodnim standardima.

O PROJEKTU

Dokument je izrađen u sklopu projekta „Oснаživanje prava“ (Rights Empowerments) kojeg podržava Vlada Kraljevine Nizozemske kroz MATRA program. Generalni cilj projekta je podsticanje snažnije (re)akcije civilnog društva na izazove ljudskih prava u BiH, promovisanje odgovornosti u implementaciji međunarodnih presuda o ljudskim pravima i stvaranje povoljnijeg okruženja za braniteljice i branitelje ljudskih prava, uključujući i one koji rade na zaštiti životne sredine.

Kingdom of the Netherlands

